

DZIERŻAN (88) *part praet pass impf*

dzierżan (48), **dzierżany** (34), *dzierżan a. dżierżany* (6); *dzierżan OpecŻyw, MetrKor, LibLeg* (8), *ComCrac* (2), *KromRozm I* (2), *KromRozm III* (2), *Mącz, RejPos* (2), *Calep*; *dzierżan : dżierżany FalZioł* (2 : 2), *KromRozm II* (2 : 1), *Leop* (1 : 1), *UstPraw* (1 : 1), *BielKron* (10 : 2), *HistRzym* (1 : 2), *SarnStat* (11 : 25).

-e- (39), -é- (1); -e- *OpecŻyw*, -e- : -é- *SarnStat* (38 : 1); w formach złożonych -a- (30), -ã- *BielKron* (2); w formach niezłożonych a *pochylone*.

sg *m N* *dzierżan* (21), *dżierżany* (2); ~ (*attrib*) -any (1); (*praed*) -ân (21), -any (1); -ân : -any *HistRzym* (1 : 1). $\diamond$ *G* *dzierżanego* (2); -égo (1), -(e)go (1). $\diamond$ *A* *dżierżany* (1). $\diamond$ *f N* *dżierżana* (3), *dżierżana* (3), *dżierżan(a)* (2); (*praed*) -ã (1) -ã : -a *BielKron* (1 : 2), *SarnStat* (1 : 1). $\diamond$ *A* *dżierżaną* (1). $\diamond$ *I* *dżierżaną* (1). $\diamond$ *n N* *dżierżano* (17) [w tym: *BielKron* 338v może *impers od DZIERŻEĆ*], *dżierżané* (3); -é (2), -(e) (1); ~ (*praed*) -o (17), -é (2); -o *LibLeg* (2), *KromRozm I*, *KromRozm II*, *UstPraw*, *BielKron* (7), *Calep*; -o : -é *SarnStat* (4 : 2). $\diamond$ *pl N subst* *dżierżané* (24), *dżierżany* (7); -é (21), -(e) (3); ~ (*attrib*) -é (2); ~ (*praed*) -é (22) *Leop*, *UstPraw*, *SarnStat* (19); -y *MetrKor*, *FalZioł*, *KromRozm III* (2), *BielKron* (2); -é : -y *KromRozm II* (1 : 1). $\diamond$ *G* *dżierżanych* (1).

Sł stp notuje s. v. dżierżec, Cn brak, Linde bez cytatu s. v. dżierżny.

1. *Trzymany rękami* (1) :

Zwrot: »*dżierżan ręką*« (1): Y dałem go [*miecz*] ku wygládzieniu/ áby był *dżierżan ręką* [*ut teneatur manu*] *Leop Ez* 21/11.

2. *Utrzymywany w jakiejś sytuacji, położeniu, miejscu, w jakimś stanie* (6) : y po zacięciu półczadłem zafię w ciepłej wodzie ma być ręká *dżierżana/ aby* tym łwiebodniey krew płynęła. *FalZioł* V 59; Też piłzą niektorzi o złocie iż wwfćiech [!] *dżierżane*, oddala niewdzięczną wonią wft. *FalZioł* V 80v, I 133c, IV 59d, V 84.

a. *Podtrzymywany na zdrowiu [czym]* (1) : aby ciała od złych á zbytnich wilkołci były wyprożniony á zawždy dobrem wftzymawaniem y podczas lekarłtwy były *dżierżany FalZioł* V 61v.

3. *Trzymany przemocą pod czyjś władzą, pozbawiony wolności* (10) :

Wyrażenie: »w więzieniu, w jęctwie *dżierżan*« (7 : 1): [*długośmy go w tym więzieniu dżierżeli*] y bil bi bill *dżyerzan* przed łzyą. bi bill pan Voyewoda nam przełz popu łwego nyeoznaymyll yłz otho nyeftall abi wyazyenyv *dżyerzan bycz myall LibLeg* 11/132, 11/132, 158v; *BielKron* 221v; bo gdym był ięť od nieprzyiaćieli á w ięctwie *dżierżan/ piłałem* ktobie ábyś mię wykupił *HistRzym* 5; *SarnStat* 385, 925.

Szereg: »jęť i *dżierżan*« (2): O Panie Iezu Krifte łynu boga żywé⁸⁰/ ienżes od żydow dobrowolnie ięť ij *dżierżán bytz* ráczyles. *OpecŻyw* 107; *HistRzym* 5.

W przeni (2) :

Wyrażenia: »*dżierżan na krygu*« (1): A ták toć známionuią ty trochá rybek ktore tu Ewányeliłftá wftpomina/ áby káždy z nas [...] nie ociązał tego márníego ołłá łwoiego obźárłtwem á opilłtwem/ ktory tego záváždy potrzebuie/ áby był *dżyerżan ná* tym krygu/ gdyż ieft bárzo leniwy ku káždy dobrey łpráwie *RejPos* 185.

»w mocy diabelskiej dzierżany« (1): ten lın ięthy od zboiec/ ięłtci rodzay człowieczy/ ktory ięty ięłt przez grzech pierwłze⁸⁰ oycá nálzego Adámá/ w ciemnicy á w mocy dyabelskiej dzierżany. *HistRzym* 6.

4. *Posiadany na własność; dzierżawiony, użytkowany (o majątności ziemskiej)* (9) : A będą dzierżane [possidebuntur] role w tey ziemi o kthorey wy powiádaćie żeby łpułtołłona była *Leop Ier* 32/43; Tedy Krol onę ziemię nie łprawiedliwie od rycerzá dzierżaną przywrocił łynowi rycerzá vmárłego. *HistRzym* 75; *SarnStat* 87, 89, 1205.

Wyrażenie: »wiecznie, wiecznymi czasy dzierżany« (1 : 1): Tákże wieczności/ feudá/ álbo lenna/ [...] wedla káždęgo Przywileiu wiecznemi czáfy dżierżané bydż máią *SarnStat* 1024, 1253.

Szeregi: »trzymany, miany i wiecznie dzierżany« (1): przerzeczone dobrá [aby] były trzymáné/ miáné/ y wiecznie dżierżané [tenenda, habenda, et perpetue possidenda *JanStat* 447] *SarnStat* 1253.

»wzięty i dzierżany« (2): DObrá w połágu záwiedzioné y zápiłané/ tákże ex decreto w przezyłkách per intromłsionem wzięte y dżierżané/ nie mogá łie w Práwo dżiedziczne wieczné obráćć *SarnStat* 778 [idem] 636.

5. *Dotrzymywany, przestrzegany, zachowywany; wypełniany, wyznawany; observatus* *JanStat* (50) : Item Włchithki wltawy i articuli [...] thi mayá bicz mocno dzyerżany. *MetrKor* 40/815; I połzwolil yego K. M. nálz pan aby myr y pokoy był dzyerżłzan myędzy panłthwy ye⁸⁰ K. m. *LibLeg* 7/10v, 6/79, 160; *KromRozm I* D3; *KromRozm II* g2, t4v; Myłmy [...] od wltaw y zwyczáyow ich y nálłych przodkow/ kthore przed tym przez dlugi czás od czáłow ápołtołłkich w kołcyele krzełciyáńłkim yednołtáynye dżyerżany były/ ołdłampili. *KromRozm III* L4v; *UstPraw* I2; gdyż ta vchwałá zdawná ięłt dżerżaná od włzytkich *BielKron* 207v, 47v, 200, 207, 217, 407v (8); Consistit fides utrinque, Bywa dżerżána wiárá z obu łtrón/ álbo nálazła łie wiárá z obu łtrón *Mqcz.* 396d; *RejPos* 145 marg; Zwyczáie práwá niech będą dżerżané [consuetudines iuris teneantur *JanStat* 139], *SarnStat* 59, 261, 384, 925, 975, 1018 (18).

Wyrażenie: »po rzymsku dżerżan« (1): á thám Máryá názńczyli zá dżiedziczkę krolełtwá/ kthora odmieniłá włzytkie wltáwy oycowłkie/ y bráckie w wierze/ a przykazáła pod gárdłem/ áby włzytko po Rzymłku było dżerżano *BielKron* 238.

Szeregi: »dżerżan, (i) chowan, (strzeżon« [szyk 2 : 2] (4): y áby był [Statut] chowan y dżerżan [observari et tueri *JanStat* 721] we włzytkim tym/ co ięłt wyráżono/ łkazáłłmy zá rádą Pręłátów y Pánów nálłych. *SarnStat* 902, 369, 1110, 1216.

»dżerżany i pełniony« (1): czego áby łie nikt nápotym wázyć nie śmiał/ á vchwały inné Séymowé iáko w łńłych włzyłtkich ártýkuléłch/ ták w tym mocnie dżerżané y pełnioné były *SarnStat* 491.

»przyjmowany i dzierżany« (1): Tákowe też [nauki] nye ináczey/ yedno yáko píłmo S. álbo wltne podánye Apołtołłkye á łłowo boże od nas przyymowáne y dżyerżáne być, máyá. *KromRozm II* h2v.

»rozumiany i dzierżany« (1): y rołkazano [na koncilium w Trydencie] áby wedle łthárego wyłłádu Biblia byłá rozumianá y dżerżaná *BielKron* 225.

»dżerżan i tcion« (1): iż nyeodmyennye á nyeporuffenye od włłech łudzi [prawa i ustawy] dżerżany y tcyony być máją *KromRozm III* D6v.

»trzyman i dzierżan« (2): który Státut przez długi Zwyczaj od poddanych náfzych był y iest trzyman/ y chwalebnie dzierżan [fuit et est tentum et laudabiliter observatum JanStat 720]. *SarnStat* 901, 904.

»wierzon i dzierżan« (1): Luter powiádał/ iż ma być wierzono y dzierżano/ według proftych fłow piímá fwiętego *BielKron* 203v.

»dzierżany i zachowały« (1): Też Séymy/ Wiéca/ Roki Ziemkié y fądy wedle zwyczajú y fpofohu w téy mierze zdawná dzierżanégo y záchowálégo [tentam et observatam Jan Stat 798] w ziemi przereczonéy/ iáko w innych ziemiách Królestwá náfzého/ máią mieć fwóy Procefs y poftępek. *SarnStat* 1054.

6. *Uznawany, rozumiany, uważany* (1) : Ná then czás iefzcze Słowacy báfwany czarhowfkie chwalili/ tylko tho wždy v nich było/ ze złego lepsze dzierżano/ iż w człowieku śmiertelnym żadney nádzieie zbáfwienia nie pokládáli/ iáko ná then czás inni czynili/ tylko w fámym Bodze nádzieię mieli *BielKron* 338v.

7. *Odbywany, sprawowany w jakimś terminie, miejscu, czyniony* (11) :

Frazy: »obrona dzierżana być miała« (1): o poftánowieniu obrony potoczney tákowéy/ któraby rok od roku ná gránicach Koronnych dzierżana bydź miałá *SarnStat* 102.

»prawo bywa dzierżano« (1): Fasti dies, dicti sunt quibus practoribus licebat tria verba fari – Dzień ten ktorego prawo biwą dzerżano, dni fądowe. *Calep* 409b.

»rok(i) jest (bywają) dzierżan(e)« (2): *ComCrac* 11; Roki iedné na iednym mieyfcu przez cztery niedziele całé/ y dáléy bywaią dzierżané. *SarnStat* 735.

»sądy mają być dzierżane« (2): Sądy Szadkowfkie prze wielkość powiáthu máią być dwie niedzyeli dzyerżane. *UstPraw* K2v [idem] *SarnStat* 725.

»sejm dzierżan(y) (był, bywał), ma być dzierżan sejm« (3 : 1): iz nie indziey ma bycz dzierżan Syem Valny, iedno w Piotrcovie *ComCrac* 13v; abi Syem fpolni wedlye przimyerza bil dzyerżan *LibLeg* 11/164, 11/182; *SarnStat* 1019.

»spor ma być dzierżan« (1): á fpor ma być dzyerżan/ yákoby fálffywa byłá wyárá tak wyele wyekow? *KromRozm* I Kv.

Synonimy: 1. 4. *trzyman*; 5. *chowan, przestrzegan, trzyman, zachowywan*.

Cf **DZIERŻEĆ**